

„Zipio draugai“

Idėja

Pagrindinė programos „Zipio draugai“ idėja labai paprasta: jei vaikus išmokysime įveikti sunkumus, jie lengviau susidoros su kebliomis ir kritinėmis situacijomis paauglystėje ir suaugę.

Pradedama nuo mažens

Programa parengta specialiai penkerių – septynerių metų amžiaus normaliai besivystantiems vaikams. Jie mokomi įveikti kasdienius sunkumus, atpažinti savo jausmus, juose susivokti, apie juos kalbėti bei išreikšti juos sau ir kitiems priimtinais būdais. Taip pat vaikai skatinami padėti kitiems, turintiems sunkumų.

Kas tai?

Programa „Zipio draugai“ skirta darželiams, darželiams - mokykloms arba pradinėms mokykloms. Jos trukmė – 24 savaitės: kartą per savaitę vaikai dalyvauja vienoje 45 minučių valandėlėje.

Programa remiasi šešių pasakojimų ciklu, pavadintu „Zipio draugai“. Zipis yra vabaliukas, o jo draugai – keletas mažų vaikų. Pasakojimuose jie susiduria su daugumai vaikų pažįstamais dalykais: draugyste, bendravimu, vienatve, priekabiavimu, pasikeitimų ir netekties, susidūrimo su dar nepatirtais dalykais išgyvenimu. Kiekvienas pasakojimas ryškiai spalvingai iliustruotas.

24 valandėlės padalytos į šešias dalis, skirtas kokiai nors vienai temai. Pavyzdžiui, pirmojoje dalyje kalbama apie jausmus. Ją sudaro tokios valandėlės:

<i>Pirmoji valandėlė:</i>	<i>„Liūdesys ir džiaugsmas“</i>
<i>Antroji valandėlė:</i>	<i>„Pyktis arba susierzinimas“</i>
<i>Trečioji valandėlė:</i>	<i>„Pavydas“</i>
<i>Ketvirtoji valandėlė:</i>	<i>„Jaudulys“</i>

Kiekvienos valandėlės pradžioje pedagogas perskaito pasakojimo ištrauką, o paskui vaikai atlieka įvairias užduotis, pavyzdžiui, piešia, diskutuoja, vaidina. Šių užduočių tikslas – padėti vaikams pažinti ir suprasti savo jausmus ir elgesį.

Programa „Zipio draugai“ dalyvaujantiems vaikams nenurodoma, ką jie turi daryti, nesakoma: „Šis elgesio būdas yra geras, o anas – blogas“. Jie skatinami patys aiškintis ir galvoti.

Programos tikslas – ne tik padėti vaikams įveikti juos ištikusius sunkumus, bet ir parodyti, kaip svarbu kalbėtis su kitais žmonėmis, kai apima liūdesys ar pyktis, ir kaip svarbu išklausyti kitus, kai jiems liūdna ar pikta. Skiriama daug dėmesio vaiko gebėjimui priimti ir suteikti pagalbą.

Mažų vaikų ugdymuisi labai daug įtakos turi kartojimas. Kiekvienos valandėlės pradžioje pakartojama, kas buvo išmokta praeitą savaitę, o patys svarbiausi dalykai nuolat primenami per visą programos įgyvendinimo laikotarpį. Be to, vaikai gali parsinešti valandelių metu nupieštus piešinius namo, kad galėtų aptarti „Zipio draugų“ valandėles su tėvais.

Pedagogų vaidmuo

Pedagogų vaidmuo programoje „*Žipio draugai*“ itin svarbus.

Programos įgyvendinimui atrinkti pedagogai dalyvauja keturių dienų seminare, kurio metu apibūdinamas „*Žipio draugu*“ teorinis pagrindas, aiškinama įveikimo sąvoka ir jo svarba gerai vaikų savijautai, aptariama programos struktūra ir loginis pagrindas. Pedagogai susipažįsta su visomis šešiomis programos dalimis ir aptaria įvairias užduotis. Daug laiko skiriama diskusijoms.

Ypač svarbu iš anksto parengti pedagogus tam, kad „*Žipio draugu*“ valandėlių metu vaikai gali atskleisti labai asmeniškų dalykų apie save ar savo šeimą. Pedagogams patariama aptarti šiuos dalykus po valandėlės: individualiai pasikalbėti su vaiku arba susisiekti su tėvais ar mokyklos socialiniu darbuotoju.

Programos įgyvendinimo metu pedagogams teikiama parama. Jie skatinami kiekvieną valandėlę aptarti su savo kolegomis ir kreiptis į programos koordinatorius bei konsultantus, kai reikia patarimo ar pagalbos. Keletą kartų programos įgyvendinimo laikotarpiu skirtingose įstaigose dirbantys pedagogai susirenka į vienos dienos metodinį konsultacinį seminarą pasidalyti savo patyrimu.

Pedagogai skatinami patalpa, kurioje vyksta „*Žipio draugu*“ valandėlės, šiai veiklai paruošti specialiai. Pavyzdžiui, jei įmanoma, vaikai turėtų susėsti ratu, o ne už stalų. Ant sienos pakabinamas taisyklių sąrašas:

- *Jeji nori kalbėti, pakelk ranką.*
- *Vienu metu gali kalbėti tik vienas.*
- *Klausykis kito.*
- *Nekalbėk negražiai.*
- *Pasakyk kitam ką nors malonaus.*
- *Neprivalai kalbėti, jei to nenori.*

Labai svarbi paskutinioji taisyklė: jei vaikas apie ką nors kalbėti nenori, jis turi teisę tylėti. Ir tylint per valandėlę galima išmokti labai daug.

Daugelis pedagogų pastebėjo, kad programa naudinga ne tik vaikams, bet ir jiems patiems – ji moko naujų darbo metodų ir netgi padeda asmeniniame gyvenime.

Įvertinimas

Jau du kartus atliktas išsamus ir profesionalus programos „*Žipio draugai*“ įgyvendinimo ir poveikio įvertinimas.

Profesorius Brianas Mishara iš Kvebeko universiteto Monrealyje ir Mette Ystgaard iš Oslo Universiteto, vadovavę abiem tyrimams, teigia: „Mums nėra žinoma jokia panaši šio amžiaus vaikams skirta programa, kuri būtų taip nuodugniai ir griežtai vertinama.“

Pirmą kartą programa „*Žipio draugai*“ buvo išbandyta Danijoje 1998 m. – 1999 m. balandį. Joje dalyvavo 264 vaikai iš Kopenhagos bei Fiūno apygardos darželių bei pirmųjų ir antrųjų mokyklos klasių.

Vertinimo duomenys parodė, kad programa galėtų būti sėkmingai taikoma, kad jos dėka gerokai išaugo vaikų socialiniai įgūdžiai, empatija, atkaklumas ir pasitikėjimas savimi. Tyrėjai rašė: „Didelį įspūdį daro tai, kad tokį reikšmingą poveikį turėjo pirmąkart įgyvendintas visiškai naujos programos bandomasis variantas“. Tačiau nebuvo duomenų, įrodančių, kad programa lavina vaikų sunkumų įveikimo įgūdžius, tad tyrėjai rekomendavo programos medžiagą kiek pataisyti.

Atlikus reikiamas pataisas, programa 2000 m. rugsėji – 2001 m. balandį buvo išbandyta antrą kartą, šįkart – Danijoje ir Lietuvoje. Programoje dalyvavo 322 Danijos mokyklų vaikai bei 314 Lietuvos darželių vaikų.

Tyrėjai pažymėjo, kad antrąją kartą programa buvo išbandyta skirtingomis kalbomis, skirtingose klasėse bei grupėse ir labai skirtingomis ugdymo sąlygomis. Jie priėjo išvadą, kad programa buvo sėkmingai įgyvendinta ir Lietuvoje, ir Danijoje, ir nustatė, kad abiejų šalių vaikų sunkumų įveikimo įgūdžiai pastebimai patobulėjo. Programa turėjo vienodą poveikį ir berniukams, ir mergaitėms.

Tyrėjai ataskaitą baigė teigdami, jog „Šie rezultatai įtikinamai rodo, kad programa sėkmingai pasiekė savo tiesioginius tikslus“.

Programos „Zipio draugai“ įgyvendinimas ir plėtra Lietuvoje

Skiriami keturi tarptautinės programos „Zipio draugai“ plėtros Lietuvoje etapai. *Parengiamasis etapas* (1999–2000 m. birželis). Šiame etape programa vadinosi „Jaunoji Europa“. Lietuvoje konkurso būdu buvo atrinkti programos įgyvendinimo partneriai – Jaunimo psichologinės paramos centras (JPPC) ir Pedagogikos institutas (PI; dabartinis Švietimo plėtotės centras; ŠPC). Atlikti visi būtini programos įgyvendinimo parengiamieji darbai: į lietuvių kalbą išversta ir išleista metodinė medžiaga „Zipio draugai“, Lietuvos švietimo ir kultūrinei situacijai pritaikyta pedagogų parengimo kvalifikacinė programa, išversta ir adaptuota programos įgyvendinimo kokybės ir jos poveikio vaikams tarptautinio įvertinimo metodika.

Bandomasis etapas (2000–2001 m.). Šio etapo tikslas – išmėginti programą ikimokyklinėse ir priešmokyklinėse grupėse darželiuose, įvertinti jos įgyvendinimo kokybę ir poveikį vaikams. Programa buvo įgyvendinama 11 Vilniaus miesto darželių, joje dalyvavo 300 šešiamečių. Buvo atliktas tarptautinis programos poveikio vaikams įvertinimas, kuriame dalyvavo ir 100 kontrolinės grupės vaikų. Buvo vertinamas tėvų ir pedagogų požiūris į programą ir jos poveikis vaikams.

Pritaikymo skirtingiems vaikų ugdymo(si) poreikiams ir formoms etapas (2001–2002 m.). Jo tikslas – išmėginti programą kuo įvairesnėmis ugdymo sąlygomis. Sudarytos galimybės į programą įsitraukti ikimokyklinių įstaigų grupėms, darželių-mokyklų ir mokyklų priešmokyklinėms grupėms bei pirmosioms klasėms; vieno amžiaus ir mišraus amžiaus grupėms. Programa buvo įgyvendinama dideliuose miestuose (Vilniuje ir Kaune) ir kaimo vietovėje (Trakų rajonas). Programoje dalyvavo 1930 vaikų ir 159 pedagogai iš 64 įstaigų. Buvo atliekamas tarptautinis trumpalaikio ir ilgalaikio programos poveikio vaikams įvertinimas, programoje dalyvavusių vaikų adaptacijos mokykloje tyrimas. Remiantis labai pozityviais programos poveikio vaikams rezultatais, programos įgyvendinimo Lietuvoje partneriai – JPPC ir Švietimo plėtotės centras (buvęs PI) – 2002 m. balandžio 3 d. pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija. Eksperimentinis programos statusas perėjo į intensyvios plėtros statusą.

Intensyvioji regioninės plėtros ir programos vadybos modelio keitimo etapas. Jis pradėtas 2002 m. ir tebetęsiamas. Šio etapo tikslai:

- tarptautinę programą „Zipio draugai“ išplėsti į atskirus Lietuvos regionus, regionams parengti programos konsultantus, įkurti programos metodinius centrus, koordinuojančius programos plėtrą regione;

- įgyvendinti programą kuo įvairesniame socialiniame-kultūriniame kontekste, t.y. miesto-rajono-kaimo sąlygomis; darželiuose ir mokyklose; lietuvių ir nelietuvių kalba veikiančiose įstaigose bei dvikalbystės sąlygomis; didelės socialinės atskirties ir bedarbių vietovėse; vaikų su negale grupėse;

- didinti programos patrauklumą tėvams ir pedagogams – parengti ir patrauklia forma skleisti esminę informaciją, atlikti tėvų ir pedagogų nuomonės apie programą tyrimus ir skelbti įvairiais būdais; atlikti programos trumpalaikio ir ilgalaikio poveikio įvertinimo organizacinius darbus;

- užtikrinti programos įgyvendinimo kokybę, kvalifikuotai rengiant programos konsultantus ir pedagogus, teikiant jiems konsultacinę ir kitokią paramą, kuriant programos įgyvendinimo monitoringo sistemą.

Prasidėjus regioninės plėtros etapui 2002 – 2003 mokslo metais į programą įsiliejo Klaipėdos ir Šiaulių apskritys bei Kauno rajonas. 2003 – 2004 m.m. programa apėmė jau penkias apskritis: tai Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Vilniaus apskritis bei naujai įsitraukusi Panevėžio apskritis. Nuo 2005 – 2006 m.m. programoje dalyvauja visų dešimties Lietuvos apskričių vaikai ir pedagogai.

2009 metais programa atšventė įgyvendinimo dešimtmetį Lietuvoje. Nuo jos įgyvendinimo pradžios programoje dalyvavo beveik 63 tūkstančiai vaikų, parengti 2.458 pedagogai, 59 konsultantai ir virš 80 pedagogų-konsultantų padėjėjų.

Atsižvelgiant į naujus uždavinius, buvo keičiamas programos vadybos modelis – programai „Zipio draugai“ įgyvendinti įsteigta viešoji įstaiga „Vaiko labui“ (steigėjai – JPPC ir ŠPC). Informacija apie programos vykdytoją Lietuvoje – VšĮ „Vaiko labui“, kontaktiniai duomenys pateikiami 4 skyriuje.

Programos rezultatų įvertinimo būdai ir priemonės. 2000 - 2001 ir 2001 - 2002 metais buvo atliktas programos trumpalaikio, o 2002 metais ilgalaikio poveikio vaikams tarptautinis vertinimas. Įvertinimo metodologiją parengė Kvebeko universiteto Monrealyje (Kanada) profesorius Brian Mishara ir Oslo (Norvegija) universiteto docentė Mette Ystgaard. Jie atliko duomenų analizę ir apibendrino rezultatus. Tyrimą Lietuvoje organizavo ir koordinavo Pedagoginio psichologinio centro psichologė Vida Gudauskienė. Tarptautinio įvertinimo išvados: padidėjo programoje dalyvavusių vaikų pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais; jautrumas kito emocinei būsenai (empatija); patobulėjo bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, savikontrolė. Ypač reikšmingi rezultatai, rodantys, jog programa turėjo teigiamą poveikį sunkumų įveikimo gebėjimams (vaikai pradėjo naudoti daugiau pozityvių ir mažiau negatyvių sunkumų įveikimo būdų), padidėjo vaikų asmeninė atsakomybė už savo sprendimus ir veiksmus. Programos ekspertai tyrinėja tėvų, pedagogų bei ugdymo įstaigų vadovų nuomonę bei požiūrį į programą, jos poveikį vaikų gebėjimui įveikti kasdieninius sunkumus namuose ir vaikų grupėje.

Programos ekspertės psichologės Onos Monkevičienės ir VPU magistrančių atliktas tyrimas patvirtino, kad programą „Zipio draugai“ lankiusių vaikų adaptacija mokykloje buvo žymiai sėkmingesnė už programoje nedalyvavusių vaikų adaptaciją. Vaikų, dalyvavusių

programoje, emocinė savijauta adaptacijos laikotarpiu buvo geresnė, nei kitų vaikų: jie buvo linksmesni, greitai susirado naujų draugų, savarankiškiau įveikdavo sunkumus, padėdavo sunkumus įveikti kitiems.

Svarbiausia informacija apie programą „*Zipio draugai*“:

- Programos „*Zipio draugai*“ tikslas – suteikti vaikams įgūdžių, padėsiančių jiems lengviau įveikti sunkumus paauglystėje ir suaugus.
- Programa moko vaikus atpažinti savo jausmus ir kalbėti apie juos bei skatina pririnkus kreiptis pagalbos. Ji išplečia vaikų sunkumų įveikimo įgūdžių įvairovę ir moko vaikus padėti kitiems.
- Pedagogų vaidmuo programoje „*Zipio draugai*“ nepaprastai svarbus. Kiekvienas programoje dalyvaujantis pedagogas yra specialiai parengiamas šiam darbui.
- Programa „*Zipio draugai*“ unikali tuo, kad sunkumų įveikimo įgūdžiai lavinami ikimokykliniame amžiuje, taip pat ir pirmose klasėse, kai šie vaikų įgūdžiai dar tik formuojasi.

Medžiaga

Pristatome „*Zipio draugų*“ metodinės medžiagos pavyzdžių, kurie padės geriau susipažinti su programa.

Pasirinkome pirmąją dalį, kuri vadinasi „Jausmai“. Po titulinio puslapio pateiktas pirmasis iš šešių pasakojimų – „*Kupinas jausmų*“. Tai pirmasis pasakojimas, kurį pedagogas skaito vaikams. Pridedamos ir pasakojimo iliustracijos.

Toliau – keturių šios dalies valandėlių tikslingumo teorinis pagrindimas ir pirmosios valandėlės aprašymas pedagogui. Pastebėsite, kad šios valandėlės metu pristatomos taisyklės ir pateikiamos dvi užduotys vaikams.

Pagaliau jūs rasite grįžtamojo ryšio anketą, kurią vaikai užpildo kiekvienos valandėlės pabaigoje, ir diplomą, kuris vaikams įteikiamas baigus programą.

Prašome atkreipti dėmesį į tai, kad visos šiame skyriuje pateikiamos medžiagos autorinės teisės priklauso organizacijai „Partnership for Children“. Šios medžiagos negalima kopijuoti, kitaip dauginti ar adaptuoti, negavus raštiško šios organizacijos ar programą „*Zipio draugai*“ pagal licenciją Lietuvoje vykdančios viešosios įstaigos „*Vaikei labiau*“ sutikimo.